

MUSEOVIRASTO
Rakennushistorian osasto

Hankerekisterin
23.5.68
M. Korhonen

**KERTOMUS LÄMPÖJOHTOKAIVANNON ARKEOLOGISESTA
VALVONNASTA KIRKKONUMMEN KIRKKOMAALLA
LOKAKUUSSA 1994**

Markus Hiekkanen

Taustaa

Vähitellen etenevän Kirkkonummen kirkon ja sen ympäristön rakennusten uudistamistyön suunnitelmiin on kuulunut uuden lämpöputkiston vetäminen kirkkorakennukseen kirkon pohjoispuolella olevasta huoltorakennuksesta yhtäaikaan viime mainitun muutostöiden kanssa. Työ käynnistyi kuluvan vuoden syyskuussa ja työmaan vastaava mestari Niklas Karlsson otti sovitulla tavalla yhteyden allekirjoittaneeseen uuden putkijärjestelmän vaatiman oja-kaivannon arkeologisen valvomisen järjestämiseksi. Kaivaminen sovittiin tehtäväksi 10.-11.10.1994, jonka ajan olin paikalla havaintoja tehden.

Työn kulku

Tullessani paikalle 10.10. klo 7.10 olivat työt käynnissä huoltorakennuksen sisällä. Rakennuksen pohja-alaltaan neliömäinen savupiippu oli jo pari

viikkoa sitten purettu alimpia viittä tiilivarvia lukuunottamatta (ks. valokuvat neg. 111100-02, -03, RHO ark); tilalle on tarkoitus rakentaa ilmastointihuone. Samoin huoltorakennuksen peltikatto vaihdetaan. Eteläseinässä oleva 121 cm:n levyinen ovi tullaan leventämään itäänpäin 125 cm:llä.

Kaivamistyö alettiin klo 7.45 traktorikaivurilla, ohjaimissa Bjarne Sundström, huoltorakennuksen pohjoisseinästä, savupiipun lounaiskulman ohi länteen suuntautuvan siivekemuurin länsipään ulkopuolelta. Ojan leveydeksi tuli n. 160 cm. Sen suunnaksi otettiin aluksi pohjois-etelä, siis suorakulmaisesti huoltorakennuksen pohjoisseinään nähden. Tällainen se oli 270 cm:n matkalla, mutta suunta muutettiin tässä itä-läntiseksi, siis huoltorakennuksen eteläseinän ja kirkon pohjoissakaran pohjoisseinän suuntaiseksi. Näin se ohitti sakaran portaat, minkä jälkeen portaiden länsipuolella suunta taas käännettiin pohjois-eteläiseksi kohti sakaran pohjoisseinää, missä putkien vanha sisäänottoaukko on. Tälle kohdalle seinän viereen tehdään kaivo, jossa uudet, sisääntulevat putket liitetään.

Työ saatiin valmiiksi 11.10. puolenpäivän jälkeen. Teknisesti se sujui siten, että kaivurilla otettiin varovasti maata tilanteesta riippuen paksumpina tai ohuempina siivuina. Itse seurasin kaivamista kauhan vieressä ottaen lapiolla tai lastalla esiin kiinnostavan näköisiä kohtia. Havainnoista tein muistiinpanot ja otin tarpeen mukaan valokuvia.

Havainnot

Välittömästi huoltorakennuksen vierestä tuli 15 cm:n vahvuisen sora- ja hiekkakerroksen (pintatäyttöä) ja sen alla olevan 50 cm:n paksuisen mullan alta esiin kalkkimuraa ja tiilen- ja kivenkatkelmia

sekä likaista soraa. Tiilimittoja: ? x 13 x 10 (3 kpl), ? x 13,5 x 7 (lape rihlattu), ? x 14 x 7,5. Tätä purkujätettä on aina kahden metrin syvyyteen asti, mitä syvemmälle kaivamista ei tehty. Huoltorakennuksen seinä on perustettu itseään ohuemmalle betonivalulle, jonka syvyys on n. 80 cm nyk. maanpinnasta (neg. 111118).

Yllä mainitun siivekemuurin länsipuolella oli n. 80 cm syvyydessä siivekemuurin päästä länteen jatkuva jatkuva betoniperustus, pituudeltaan n. 100 cm. Se jouduttiin piikkaamaan pois putkien asentamiseksi. Jyrkkien pinnanerojen takia jouduttiin kaivanto täällä kohdalla tekemään 190 cm:n syvyiseksi, missä tuli vastaan jyrkähkösti etelään päin nouseva peruskallio. Aivan huoltorakennuksen vieressä se on vielä syvemmällä (ehkä 200-220 cm). Piikatun siivekemuuriperustuksen vierestä tuli esiin sauvatiilen katkelma, mitat ? x 12 x 10, sauvan läpimitta 9,5 cm (toin sen RHO:n fragmenttivarastoon). Sen lappeissa on paljon kalkkilaastia näkyvine jälkineen kahdesta muusta tiilestä. Myös toinen katkelma, mitoiltaan edellisen kaltainen löytyi suunnilleen samalta kohdalta.

Vajaan 2,5 metrin päässä huoltorakennuksesta tuli esiin kaakko-luodesuuntainen syöttöputki huoltorakennuksesta sakaristoon, joka jätettiin paikalleen (neg. 111117-18).

Kaivannon itä-länsisuuntaisen osan itäpäässä kallion pinta oli 110 ja länsipäässä 120 cm:n syvyydessä. Kerrosjärjestys on sama kuin lähempänä huoltorakennusta mutta kerrokset eri paksuiset: ylinnä hiekkaa ja sepeliä/soraa 10-20 cm, sitten ruokamultaa/likaista maata n. 20 cm ja loput, lähes kallion pintaan asti edellä kuvatun kaltaista purkujätettä. Välittömästi kallion pinnassa ja erityisesti sen syvennyksissä ja halkeamissa on musta 0,5-2 cm:n kulttuurikerros, joka näyttää noelta mutta ei ole sitä (neg. 111116). Se ei ole yhtenäinen, vaan useassa kohdassa purkujätekerros ulottuu kallion pintaan asti. - Kerrosjärjestys on saman-

lainen aina ristisakaran pohjoisseinälle asti mutta ohentuen ja aivan seinän vieressä tulee vastaan seinän ulostyöntävä perustusmuuri.

Tuloksia, tulkintaa

Lähes koko kaivannon pituudella esiintyvä, ristisakaraan päin oheneva kalkkilaastin, likaisen soran, lohkottujen kivien ja tiilenkatkelmien muodostama kerros ei voine olla muuta kuin purkukerros kirkosta eri aikoina puretuista osista. Kysymys olisi lähinnä kai keskiaikaisen kirkkorakennuksen etelä- ja pohjoisseinästä tai sitten länsiseinästä, joista edelliset purettiin 1800-luvulla kun taas länsiseinä jo 1700-luvun loppupuolella. Sijainnin huomioonottaen tulisi mieluummin ajatelleeksi pohjoisseinää, mutta ottaen huomioon kaivauksesta löytyneet, suuren kokonsa ja laastijälkiensä perusteella selvästikin portaaleihin kuuluneet sauvatiilet, ei tämä suinkaan ole varmaa. Enemmän tulee kysymykseen etelä- tai länsiportaali, mutta miksikä ei myös sakaristonovi.

Koska kerroksen paksuus kasvaa pohjoiseen mennessä, siis suunnassa, missä peruskallion pinta laskee jyrkästi, on purkumassa mielestäni tarkoitettu kirkkomaan tasoitukseksi ja uuden tilan saamiseksi rakennettavan pohjoisen ristisakaran pohjoispuolelle. Päälle on vielä tuotu (milloin?) paksustikin multaa.

Kallion pinnassa olevat tumman tai mustanpuhuvan kulttuurikerroksen alueet ovat syntyneet keskiajalta aina 1800-luvulle asti. Alue on ollut joko kirkkomaata tai välittömästi sen aidan pohjoispuolella olevaa aluetta. Edellisessä tapauksessa siihen ei tietenkään koskaan ole voitu tehdä hautauksia, vaan se on ollut kirkkomaan vähän liikuttua pohjoispuolta. Jos se taas on ollut aidan ulkopuolella, on se

"kirkkovallia", jossa myös aika ajoin on oleskeltu.

Kuvattu siivekemuurin jatkona oleva betoniperustus osoittaa suunnitelmien muuttumista rakennettaessa 1957-59 huolto- ja lämmitysrakennusta: siivekemuurista oli tarkoitus tehdä metrin tai ylikin pitempi kuin siitä tuli.

Kaivaus osoittaa, ettei pohjoisen ristisakaran ja huoltorakennuksen välissä ole erityisiä syitä tehdä arkeologisia tutkimuksia. Vastaavanlainen valvonta kuin nyt sen sijaan saattaa olla paikallaan kaapeli ym. oja tehtäessä. Sen sijaan suunnitellun saka-ristonlaajennuksen yhteydessä on kaikki syy tehdä laajempi tutkimus rakennuksen pohjoispuolella kuten on jo keskusteltukin.

Kirkon luoteispuolella tehdään joko kuluvana syksynä tai ensi vuonna viemäri- ja vesijohtojen kaivantaja kirkkorakennuksen, huoltorakennuksen ja kellotapulien välisellä alueella. Näiden kaivantojen tekemistä on syytä seurata erityisesti sen takia, että voitaisiin mahdollisesti saada tietoja kirkkomaan alkuperäisen aidan sijainnista, kulusta ja rakenteesta.

Mainittakoon, että pohjoisen ristisakaran kivissä olevat poranreiät on tehty lähes kauttaaltaan 100-150 mm:n syvyisiksi reiän läpimitan ollessa n. 25 mm.

Helsingissä 3.11.1994

Markus Hiekkänen